

ותליית גם ספרי זה נתקבל כתיבה יתירה מכל גדולי הדור שראוהו ונתבדר בכל תפוצות ישראל עד כי בשנת תרפ"ט הדפסתי מהדורא תניינא עם מלואים להערותי, וגם מהדורא זו אמפה זה מוזן היא יקרת המציאות.

ובינתיים באו לידי צלומי כתבי יד, מאוסף ר"ח מיכל שהנהו כעת באוקספורד מספר מ"ו, שם מסודרות התשובות בסדר אחר, הראשונה בכ"י היא לפנינו בס"י מ"ה, בכותרת ההתחלה כתוב, "שאל הר"י יעקב ב"ר לוי כל אלו ששוכרין ריעין כו"ו, כן יש באוסף זה השו"ב אחרות נוספות על המדפס, גם מכובדי הר"י אברהם שישא מלונדון המציא לידי צלום מכת"י, והשיבות מיוחדת לצלום מכת"י פאריו מס' תש"ג שהמציא לי הר"י ר' חיים אלטר פאנעט"א), כן קבלתי צלום כת"י שבסופו כתוב: העתקתי מספר כ"י בביבליטעק המסוארת של אדוננו המלך יר"ה הכורך שהוא למספר הספרים העבריים 298 ה' יזכני להגות בספרים הרבה עד אין קץ, גמרתי ביום אחד יום ג' כ"י אייר תק"ן לפ"ק, יוסף דוד זינצ'היים, ואחרי כן רשום: העתקה הזאת באה לידי ידידי החכם מר"ו שלמה פ"ד וממנה העתקתי אות באות היום יום ג' ט"ז כסלו הרי"ה לפ"ק, ישנן עוד כמה העתקות בספריות שונות וכדאי לברר לקחו של אותו צדיק, לעת כזאת הנני מפרסם בעזרי מהדורא מחדשת זו לפי הרפוס הראשון ובהשוואה עם צלומי כת"י הנכונים, ערכתי מחדש הפתיחה עם תוספת מרובה פרקי גילויים הערות נוספות בתקרה שהיו ברצ"ה לתועלת.

ראובן במהר"ר משה מרגליות ז"ל.

(א) מעניין שכמעט כל השאלות הנוספות הן בענינים שידובר בהם בתשובות הגאונים, שערי תשובה"י ראה בפנים ס"י ע"ו, ע"ה, פ"א, מ"פ, פ"ד, ומהם כשם רב טעיה ורב האי ועוד ראה בהגותי, ומה שכתבתי בס"י כ"ד וס"י ע"ז בס"ד.

פרקי גילויים

א. רוח הקודש

אם כי משמחו הנביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל (סוטה מ"ח ב) הנה העידו רבותינו חכמי התלמוד על השראת רוח הקודש בימיהם כאמרם בעירובין ס"ד ב באותה שעה למדנו שכונן רבן גמליאל ברוח הקודש כו', בספיקתא דרב כהנא פ"י אחרי (קצ"ו ב) צפה ר' עקיבא ברה"ק, בירושלמי סוטה פ"א ה"ד צפה ר' מאיר ברה"ק, בירושלמי שביעית פ"ט ה"א ובראשית רבה פ"ט צפה ר' שמעון בן יוחאי ברה"ק כו' וכמחמ, ור' פנחס בן יאיר הוא שפרט הסגולות הנמשיות שמביאות לידי רוח הקודש, ראה עבודה זרה כ"י ע"ב, הרי כי אמרם שנסתלקה רוח"ק משמחו הנביאים האחרונים היא שמני או לא היתה מצויה במקורם ש שא ב"ו רוח הקודש, וכמו בנקטם בסוטה שם משחרב בית המקדש בטלה זכויות לבנה שהוכיחו בתו"ס שבת כ"י ג"ב ד"ה אנו כי לא לגמרי בטל אלא שלא היה מצוי כל כך, ומצינו שגם אחרי החורבן היו בניניהם זכויות לבנה כאשר מסר בברכות ל"א א תבר קמייהו זכויות חירותא בחופת בנו, וכן הוכיחו בתו"ס בבא מציעא כ"ט ב ובתולק פ"ד ב ממה שנקט ר' יוחנן מי שהניח לו אביו ממון הרבה ורוצה לאכזרן ישתמש בכלי זכויות וזגיתא חזרתא, הרי שלא לגמרי בטל ובסתלק.

וביתוד הן תרבה הדרגות הן ברוח הקודש ממעלת נביאי האמת אשר היו מגידים לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין א) ומעלת, כתובים"י שנכללו בכתבי הקודש עד

(א) יומא ע"ה א, ולמען חיבה הקודש אביא בזה אשר אמרתי לכאר שיחה הנביא אלישע איש האלהים באמרו — ע"י גיחתי — להשונמית: הנה חרדת אלינו את כל החרדה הזאת מה לעשות לך, ויש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא, ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת [מלכים ב' ד' יג] כלומר אינני זקוקה להמלצתך, נמצא ששאלתו זו היחה ללא צורך והנביא הוציא — ח"ו — סמוי הפעם דבר בטל, הרמב"ן בפ"י התורה ויהי מ"ה ט"ו הוכיח כי יוסף הוליד בנים מלכו אפרים ובנושה מאשר אמר יעקב ומולדת אשר הולדת אחריהם לך יהיו רבירו לא היה לריק אבל הוליד אחרי כן בנים כדעת האונקלוס ובנין דחוליד בתריהון יהיה אשר תולדת עבר לכנסן עתיד כמו אשר לקחתו כו', מבוואר אישוא כי לא יחואר שהנביא יביר מלה על הספק אם יהיה כך כי אם כל דבריו צודקים ואין זה שאל אלישע דבר בטל, ולמה זה נקבעה שאלה במילה זו בכתבי הקודש, מה זה בא ללמדנו שיהיה בו צורך לדורות ולכן נטבעה ונתקדשה בקדושת דברי ה' הנביאיו אשר דבר אלהים אמת כפיהם, והאיר ה' עיני למצוא כי דבר נדול אמר הנביא ומעלה זו אנהו למדים להערכת הנבואה כי לא יבא מפי הנביא שום דבר שאו אך עיני הנביא למרוק צופיות בצד שלא היו המסיבות והשונמית עצמה לא ידעה או כי דבר לה אל המלך ואך באמצעות הנביא תושע, והיא המבוואר לחלן שם (פרשה ח) ואלישע דיבר אל האשה אשר היתה את בנה לאמר קומי ולכי את וביתך ונודי באשר תגוריי כי קרא ה' לרעב, — והקם האשה ותעש כדבר איש האלהים ותלך היא וביתה ותגר בארץ פלשתים, — והיתה מקצה שבע שנים ותשב האיש מארץ פלשתים ותצא לצעוק אל המלך אל ביתה ואל שדה, והמלך מרבר אל גיחתי ונר איש תאלהים לאמר ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע, ויהי הוא מספר למלך את אשר החייה את המת, והנה האשה אשר החייה את בנה צועקת אל המלך על ביתה

הופעת רוח הקודש בבית מדרשם של רבותינו בימות דוד דוה, ראה שמות רבה פלי"ב א הנה אנכי שולח מלאך כו אמר להם הקב"ה הפלחם עצמכם. לשעבר הייתם משתמשים ע"י רוח הקודש עשיתו אין אתם משתמשים אלא ע"י מלאך. שמשמע כי מראות מלאך היא השגה נמוכה מרות הקודש בעוד שרבינו הגדול הרמב"ם במצ"ח ח"ב פמ"ה חושב המדרגה העליונה במראות הנביאים אם יראה המלאך שידבר עמו. הרי שגילוי מלאך היא הדרגה יותר חשובה מרוח"ק, כי כאמור הרבה הדרגות הן ברוח"ק ובהתגלות השכלים הנבדלים.

ולא לבד בתקופת רבותינו חכמי התלמוד כי אם גם אחריהם שרתה רוח"ק על יחיד האומה שוכו לכך בהתדבקם בהי עולמים. כאשר כותב החובת הלכות בשער חשבוך הנפש פ"ג ד"ה העשירי: ויהיה הבורא במצפוניו כו ויראה מאין עין וישמע מבלי אוזן וידבר בלי לשון וירגיש בעיניו מבלי חושים כו, ובכוזרי מאמר ה אות יב [ווילנא כ"ח א] וכבר יצליח הכת הדברי בקצת אנשים מהתדבקו בשכל הכללי במה שירוממנה מהשתמש בהקשה והעיון ויסיר מעליו הטורה בלימוד בנבואה ותקרא סגולתו זאת קדושה ותקרא רוח הקודש. וכפאר הדור סי' קנ"ה פרקי הצלחה המיוחס להרמב"ם: המתפלל יפנה אל הש"ת כו ויגיעו אליו השקופה והפלצות עד שימצא נפשו בעולם השכלים ויביט עם כח המדמה, ויראה וישמע מה שלא יהיה בו שום ספק, ויביט בעתידים כמר בעברים וכו'. ובסי' האמונה הרמה להראב"ד מטוליסולא [פפד"א תרי"ג] כתב: בהיות הנשמה חלק אלפי ממעל קשורה עם עולם המלאכים התעורר ע"י רוח"ק ותגיע להשגות אמתיות בכח העצה אלהית בהקשר האמוץ שבין הנשמה השכל העליון הנבדל והנפש האצילה ממרום שמי ה' ותכיון עונו בהנשאה על כנפי רוח"ק תראה באספקלריא המאירה את המעשים בספר המציאות ותקרא בהם גם אלו האותיות אשר תבאנה כו, ובתודשי הרמב"ן לבבא בתרא י"א שאע"פ שניטלה גבואה מן הנביאים היינו גבואה שהיא במראה ותזון אבל נבואת התנאים שהיא בדרך חכמה לא ניטלה אלא יודעים האמת ברות הקודש שבקרבם.

וראה בבא בתרא י"ב רע"ב שאמר רב אשי תדע דאמר גברא רבה מילתא ומתאמהו הלכה למשה מסיני כוותיה, ושאלו: ודילמא כסומא בארובא; ומשני: ולא טעמא ה"ב, וברשי' כיון דאמר טעמא אין זה כסומא שמכוון לירד בארובא במקרה בעלמא אלא סכרת הלב היא הבאה לו בגבואה וזכה להסכים להלכה למשה מסיני, וראה חוס' מנחות ק"ב ב ד"ה מתחילה שרבינו קלונימוס אבי רבינו משולם הגיה שלשה דברים כמפי נבואה ה', ובחוס' עירובין סי' ע"א ד"ה אין אלו אלא דברי נביאות חוי לשבת כו, ורבינו שמשון כתב לרבינו חיים כי מה שעלה על לבו לתתיר מרוב פלסול גדול ובקיאנות אין אלו אלא דברי נביאות ורוח הקודש [תשובה הנלה לרמב"ם סה"ל שפטים סי' כ], וראה חוס' גיטין פ"ח א ד"ה ודילמא כו ומיהו אמר ה"י עזרא הנביא כו, בשבועות

ועל שדה, ויאמר גיתוי ארזני המלך ואת האשה וזה בנה אשר הויה אלישע, וישאל המלך לאשה ותספר לה, ויתן לה המלך סריס אחד לאמר תשיב את כל אשר לה ואת כל תבואות השדה מיום עונתה את הארץ ועד עתה. הרי מבואר כי סוף סוף, רבה היה לה אל המלך האלישע הוא שהמליך בעדה שלכן התעניין המלך במשפחה ותקיימו דברי הנביא האלהי שכל דבריו אמת וצדק. (ב) ראה הלאה פרק גילוי אליו העצה ח שדרגת החביקה לכוון כחלמה גדולה מדרגת גילוי אליו.

כ"ה א ד"ה רב דאמר כ"רע הקשה ה"י עזרא הנביא כו, ובמדרשי סוף יבמות הנביא דמוקטור, ובמירוש בפלי ההוספות לתורה פי משפטים ס"ו ואם שור נגח הוא.

והראב"ד בתשגותיו לרמב"ם הל' לולב פ"ח ה"ה: ה"ס שנקטם דאשו כו, כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשנו מכמה שנים והעלינו כו הכל ברור בחכורנו ומקום הניחו לי מן השמים (ג). ושם הל' בית הבחירה פי' הי"ד: ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלם לשעתו וקידשו לעתיד לבוא, וכתב הראב"ד: סכרת עצמו היא זו כו למ"ד קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא לא חילק בין מקדש וירושלם לשאר ארץ ישראל כו כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו, ובה"ל משכב ומושב פי' ה"ז כל מ"ש בזה הרבה יגיעות שאין הדעת מקבלת ואין השכל מרחיב ואין הלב מתישב עליו כו אבל עשה אונג כאפרכסת ושמע דבר ה' כו ברוך ה' אשר גילה סודו ליראיו יצפון לישרים תושיהו. וכן כתב הראב"ד בספרו בעלי הנפש סוף שער המים: כך הראוני מן השמים (ו). ובפירושו לתורת כהנים אחרי א' י"ב השכתי בנוסחא העקרת ונודמן לי פירוש מן השמים (ז). וראה בתמים דעים סי' נ"ח ובפתיחתו הקצרה לפירושו על מסכת עדיות, הנהיית יוסף לטור יוד סי' קכ"ז הביא זה לשון הרשב"א בתורת הבית הארוך מדברי הראב"ד בתשובותיו בנכרי המערה יין מכלי אל כלי כו ובלשון הזה כתב דבר זה מסורת בידי מרבותי ומא בינו ש בשמים.

וראה תשובות הגאונים (ליק תרכ"ד) סי' כ"ג לרב נטרונאי כך הראוני מן השמים כו ותשובת רב האי גאון שמוכת בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתנ"ד והמובא בעיי חולין פי"א, בס' המקח והממכר לר"ה"ג סוף שער נ"ב, בס' השטרות לר"י מברצלונא צ"ח טו ועוד ה). ועיין בעקידת יצחק לר"י ערמאה בראשית שער ששי, שער הקדושה למהר"ח חייטל שער ז ת"ו, שו"ת חתם סופר א"ח סי' ר"ח, בית שלמה א"ח ת"ב סי' קי"ב, וראה בס' כתר שם טוב ובאמרי צדיקים שכי' כשאדם דבוק בבורא יתברך ונפלה לו במחשבתו איהו דבר מסתמא כן היא כמו שנפלה לו במחשבתו, ומבואר בתנא דני אליהו סי' מ: מעיד אני עלי שמים וארץ שבין איש בין אשה הכל לפי מעשיו שכינה שורה עליו.

ב. בת קול

הופעת הכת קול' אנתנו מוצאים כבר בתקופות קדומות, כאשרם בתרגום ירושלמי בראשית כ"ב י [הו' ג"ב ברלין תרנ"ח] בעקידת יצחק: ופשט אברהם ית ידיה ונסיב ית

(א) ע' פגור משנה שם וכפי' כמות חמרים סוכה שם.
(ב) מקביל לאשר נקטו בתלכה זו בחגיגה ג' ע"ב בכת ר' אליעזר ואמר נור ה' ליראיו כו כך מקובלנו מרבי"ז ששמע מרבו ורבו מרבו הל"מ כו קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא כו.
(ג) ראה מדרש סעלי פ"ב יצפון לישרים תושיהו, ר' אליעזר שאל את ר' יהושע אמור לי פסוק זה מהו, א"ל משעה שנוצר אדם נמצי אמו אותה תורה שהוא עתיד ללמד צפונה היא לו.
(ד) וראה תשובות הרמב"ם (ירושלם תרצ"ד) ר"ס שפ"א: לפי מה שהורוני מן השמים אשיב.
(ה) ע' בבא קמא ט' רע"ב סכאן ואילך משל הקב"ה ובמירוש רבינו חננאל שם שהזו הרוחה שלא סיניעו.
(ו) ראה הקדמה רבי' לוי' לאגרת רב שרידא גאון ע' כ"ך הערה ג, ועיין שו"ת מהריב"ל ח"ב סי' ק"י והורת חיים למתרחיש ח"ג סי' ת"ט.